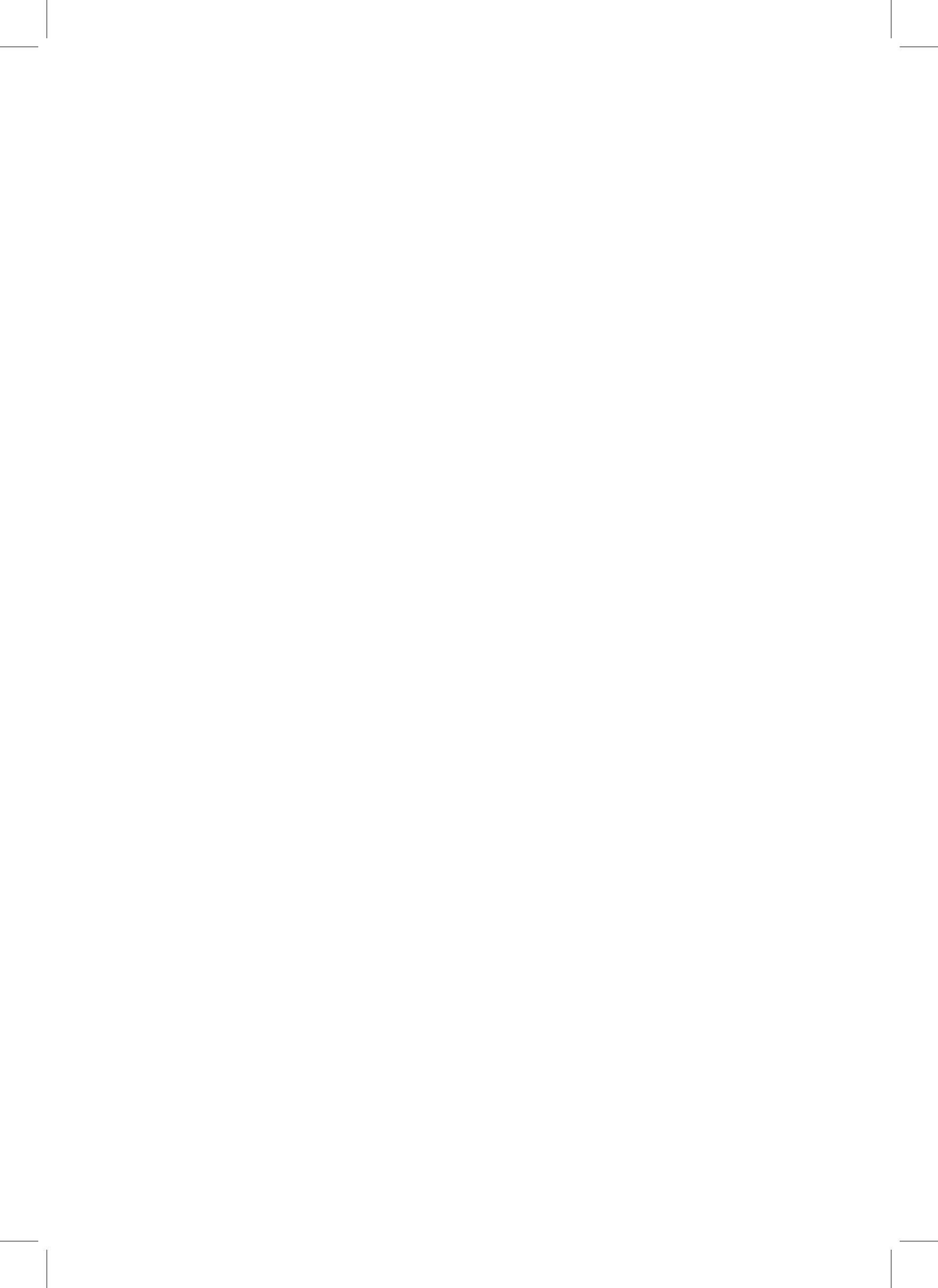

EĞİTİMDE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Öğretmenler ve Psikolojik Danışmanlar İçin Rehber
IŞIK TÜZÜN | HAZİRAN 2019

TEMEL KAVRAMLAR	3
Toplumsal Cinsiyet	3
Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık	3
Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık	4
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	5
Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	6
TÜRKİYE'DE MESLEKİ ve TEKNİK ORTAÖĞRETİM DE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ	7
EĞİTİMCİLER İÇİN ÖNERİLER	11
Toplumsal Cinsiyet ve İlişkili Kavramları Tanımak	11
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Bir Dil ve İletişim Yaklaşımı Kullanmak	11
Sınıfta / Okulda Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyete İlişkin	13
Farkındalığını Geliştirecek Etkinlikler ve Oyunlar	
Sınıfta / Okulda Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dair	15
Değerlendirme Araçları	
KAYNAKÇA	19 - 20

Bu rehberi eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin temel kavramları ve dinamikleri tanımak, sınıflarında ve okullarında toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyici adımlar atmak için istekli eğitimciler için hazırladık.

Rehberin, TAP Vakfı ve UNFPA Türkiye Ofisi işbirliğinde öğretmenler için gerçekleştirilmekte olan toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarını destekleyeceğini umuyoruz.

Halihazırda Türkiye’de konuya ilişkin yapılmış kapsamlı çalışmaların eğitimciler arasında daha da yaygınlaşmasına katkıda bulunmak amacıyla, rehberde yeni tanımlar ve etkinliklerden ziyade eğitim kurumları, sivil toplum örgütleri ve iş dünyası tarafından hazırlanmış kaynaklara yer verdik. Rehberin ilk bölümünde ilgili temel kavramları; ikinci bölümünde Türkiye’de genel olarak eğitimde ve özel olarak mesleki ve teknik ortaöğretimde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin öne çıkan bazı konuları; ardından farklı başlıklar altında aktarılan kaynak önerilerini bulabilirsiniz. En sonda kendi tutum ve davranışlarımız ile sınıf ve okul düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin durumu değerlendirmeye yardımcı olacak bazı sorulara yer verdik.

Önyargılarımıza, dilimize yerleşmiş cinsiyetçi ifadelerle, kendi tutum ve davranışlarımıza, sınıf ve okullarımıza ilişkin farkındalığın önemli bir başlangıç noktası olduğunu düşünüyor; bu farkındalıkla atılacak en basit adımların bile, eğitim sisteminde ve eğitim aracılığıyla toplumsal ve yapısal düzeyde eşitliğe eşsiz katkılar yapacağına inanıyoruz.

TEMEL KAVRAMLAR

Toplumsal Cinsiyet

TAP Vakfı öğretmenlere yönelik Toplumsal Cinsiyet Farkındalık Çalışması'nda toplumsal cinsiyeti şöyle tanımlıyor:

"Kadın ve erkek olmanın toplumsal anlamı; kadını ve erkeği tanımlayan, biyolojik olmayan özelliklerdir. Kadınların ve erkeklerin nasıl olmaları/ne yapmaları gerektiğine ilişkin sınırları tanımlar. Görecelidir; kültüre, ülkeye, tarihsel döneme göre değişir. Sabit değildir; sosyal dinamiklere ve bireylerin müdahalelerine bağlı olarak değişir. Farklılaşır; toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri bireyin içinde olduğu sınıf, etnik grup, yerel topluluk ve cinsel yönelime göre değişebilir."

Önyargı, Kalıp Yargı ve Ayrımcılık

SEÇBİR'in yayımladığı Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar kitabında yer alan "Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık" adlı makalesinde Melek Göregenli önyargı, kalıp yargı ve ayrımcılık arasındaki ilişkiyi şu sözlerle açıklıyor:

"Ayrımcılık, bir gruba veya grubun üyelerine karşı önyargılardan beslenen olumsuz tutum ve davranışların tümüyle ilgili bir süreçtir. Önyargılar ve dolayısıyla ayrımcılık, bir gruba ya da grup üyelerine yönelik olumsuz düşüncelerin yanı sıra hoşlanmama, hor görme, kaçınma ve nefret etmeye kadar uzanan olumsuz duyguları içeren tutumlara da yol açarlar. Önyargılar, diğer insanları, bireysel varoluşlarından değil, grup aidiyetlerinden hareketle değerlendiren bir tutumu ve olumsuz, dogmatik kanaatleri ifade eder (...)

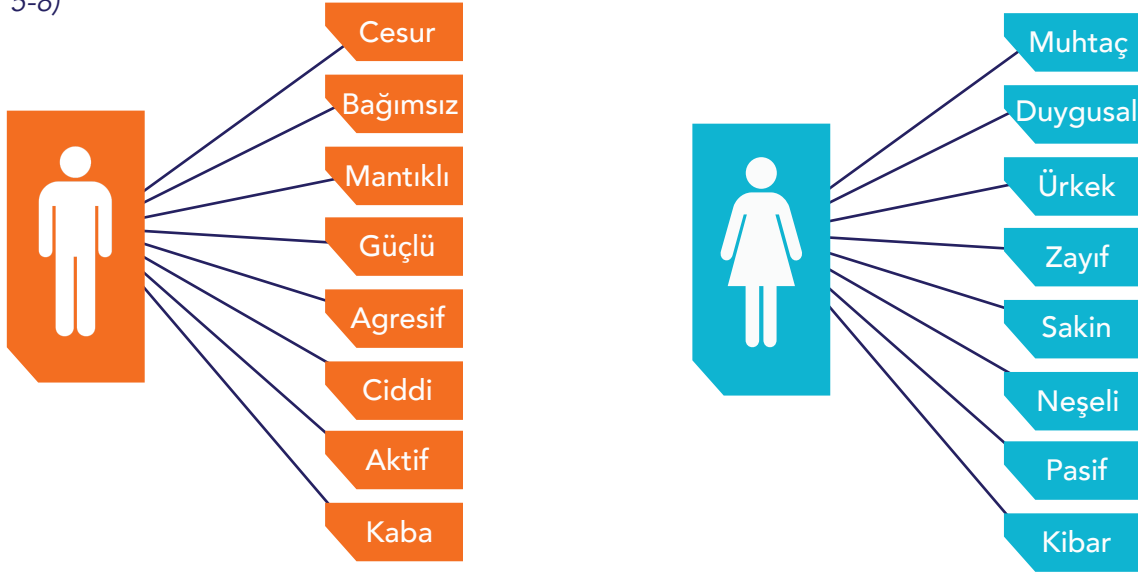
Belli bir gruba atfedilen ve ayrımcılığın konusu olan özellikler bazı zaman ve durumlarda gerçeği de yansıtabilir. Örneğin kadınların teknik konularda erkeklerden daha az becerikli, hatta yetenekli oldukları nesnel bir gerçeklik olabilir. Peki bu yeteneklerini geliştirmeleri için kadınlara sağlanan imkanlar erkeklere sağlananla eşit midir? Bu yetenek normatif olarak erkeklerden mi kadınlardan mı beklenir? Bu soruların işaret ettiği pek çok faktörü dikkate alarak söz konusu nesnel gerçekliği değerlendirmemiz gerektiği genellikle gözümüzden kaçır. Kadınlara atfedilen ve cinsiyetler arası eşitsizliğin kolayca meşrulaştırılmasına yol açan pek çok nitelik (yumuşak, pasif, güçsüz gibi), kadın ve erkek olmanın doğasından değil, toplumsal cinsiyetçi rol beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Kaldı ki, bir gruba atfedilen özelliklerin algısal ya da toplumsal olarak inşa edilmiş olmaması ve bütünüyle gerçeği yansıtmaması da ayrımcılığı meşrulaştıramaz (...)

Önyargılar, önyargıyla yaklaştığımız kişi ya da gruplarla aramıza, en hafifinden fiziksel ya da sosyal mesafe koymamıza yol açan ve ayrımcılıkla yakından ilişkili tutumlardır. Önyargıların davranışa dönüştüğü durumlarda ise ayrımcılık söz konusu olur (...)

Yukarıda sözünü ettiğimiz, insanlar arasındaki kaçınılmaz 'farklar' önyargı ve ayrımcılığın nedeni değildir. Ayrımcılığı doğuran, farklı özellikleri olan grupların toplumsal hiyerarşi içinde 'aşağıda' ve 'dezavantajlı' olarak konumlandırılmalarıdır. Ayrımcılığı yaygınlaştıran, farklılıkların algılanma biçimleri, bazı özelliklerin diğerlerinden üstün olduğuna dair inançlar, her düzeyde iktidarın 'fark'a ve 'farklı olan'a yaklaşımı, 'azınlık' gibi çoğunluğa ait olmayana ilişkin dışlayıcı, ayrımcı ideolojik söylemsel yapıdır (...)

Önyargı, sıklıkla kalıpyargıyla (stereotipler) karıştırılır. Önyargı ve kalıpyargı birbirinden farklı, ama birbirini tamamlayan iki kavramdır. (...) Kalıpyargılar, belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir. Kalıpyargılarımız yoluyla, yeni olguyu/grubu gerçekte olduğu gibi ya da gerçek özellikleriyle değil, düşünce eğilimlerimize göre algılarız. (...)

Kalıpyargıların, bir grubu diğer gruplardan (olumlu ya da olumsuz bir biçimde) ayırma, değerlendirme ve farklılaştırma gibi işlevleri vardır. Bu işlevler, dünyayı bir anlamda basitleştirerek sosyal çevreyi tanınır hale getirir; ama bunu yaparken önyargıların oluşumuna da zemin hazırlamış olur.” (2012; s. 5-8)

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Türkiye'nin 1985 yılında imzaladığı Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) ilk maddesinde kadınlara karşı ayrımcılık şöyle tanımlanıyor:

“Bu sözleşmeye göre, ‘kadınlara karşı ayırım’ deyimi, kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.”

Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) 2014-2016 arasında yürüttüğü Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği'nin Geliştirilmesi Projesi (ETCEP) kapsamında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu'nda da “toplumsal cinsiyet ayrımcılığı”na temel kavramlar arasında, örnekleriyle birlikte şu şekilde yer veriliyor:

“Bireyin sosyal açıdan yapılandırılmış cinsiyet rolleri ve normlarına dayalı olarak insan haklarından yararlanmasını engelleyen herhangi bir ayırma, dışlanmaya ya da kısıtlamaya maruz kalması. Örneğin, cinsiyete dayalı ayrımcılık sonucu kaynaklara ve fırsatlara ulaşmada eşitsizlik, şiddet, temel hizmetlerden yararlanmada yetersizlik, çalışma yaşamı ve siyasette kadının sınırlı olarak yer alması ve kadınlarla erkekler arasındaki kişisel ilişkilerdeki güç dengesizliği.” (2016; s. 3)

“Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık” adlı makalesinde Aksu Bora “farklılıkların” ve cinsiyete dair kalıpların ayrımcılıkla ilişkisini şu sözlerle özetliyor:

“Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, cinsiyet rollerinin ‘doğal’ ve değişmez, biyolojik varlığımıza bağlı şeyler olduğu varsayımına dayanır. Bu varsayım yanlıştır, çünkü cinsiyet rolleri hem zaman içinde hem de kültürden kültüre değişirler. Kadınlarla erkeklerin birbirlerinden farklı olmaları, basitçe bir ‘farklılık’ olarak yaşanmaz, aynı zamanda, eşitsizliğin ve ayrımcılığın meşrulaştırılması da bu farklılığa dayandırılır. Farklılık, genel geçer Kadınlık ve Erkeklik kalıplarının üretilmesi ve yeniden üretilmesiyle sürdürülür, pekiştirilir. Ayrımcılık, bu kalıpların varlığını sürdüren en önemli araçlardan biridir.” (2012; s. 175)

Ayrımcılık yasağı hem doğrudan hem de dolaylı ayrımcılığa yöneliktir. "Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı: Hukuksal Çerçeve" adlı makalesinde Ulaş Karan bu iki kavramı şöyle açıklıyor:

Doğrudan Ayrımcılık

"Aynı veya benzer durumdaki kişilere farklı muamele edilmesi ayrımcılık yasağının ihlalidir. Bu durum doğrudan ayrımcılık olarak adlandırılmaktadır ve bir kişinin, diğer bir kişiye, benzer konumda olan başka bir kişiye göre farklı muamele etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Doğrudan ayrımcılık iki farklı biçimde ortaya çıkabilmektedir. İlk olarak yasal düzeyde gerçekleşebilmektedir ve hukuki düzenlemenin kendisi ayrımcılığa yol açmaktadır. İkinci durumda ise, ayrımcı olmayan bir hukuki düzenlemenin uygulaması ayrımcılığa yol açmaktadır (...) Bazı ayrımcı muamelelerde ise yine bir doğrudan ayrımcılık söz konusudur; ancak burada kişi kendisiyle ilgili bir temelde değil, yakın ilişkide olduğu bir başka kişinin bir özelliği nedeniyle ayrımcılığa uğramaktadır." (2012; s. 141)

Doğrudan ayrımcılığın farklı türlerine eğitim ve toplumsal cinsiyet bağlamından örnekler geliştirebiliriz.

- Örneğin, mevzuatta kadınların ya da erkeklerin belirli eğitim programlarına ya da mesleklere alınmayacağı düzenlenmişse bu yasal düzeyde gerçekleşen bir doğrudan ayrımcılık durumudur.
- Böyle bir yasal düzenleme olmamasına rağmen, bir okul cinsiyeti, cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği dolayısıyla bir kişiyi kabul etmiyorsa bu uygulama kaynaklı bir doğrudan ayrımcılık durumudur.
- Bir çocuğun ailesindeki bir bireyin cinsel yönelimi ya da cinsiyet kimliği nedeniyle okula kabul edilmemesi ya da akranlarından farklı muameleyle karşılaşması da "dolayısıyla ayrımcılık" ya da "bağlantılı ayrımcılık" olarak adlandırılan doğrudan ayrımcılık durumunun bir örneğidir.

Dolaylı Ayrımcılık

"Farklı durumdaki kişilere aynı veya benzer muamele edilmesi ayrımcılık yasağının ihlalidir. Dolaylı ayrımcılık adı verilen bu durumda herkes için aynı şekilde geçerli ve görünüşte tarafsız olan, ancak bazı kişiler ve gruplar üzerinde diğerleri üzerinde yarattığından farklı veya diğer gruplar üzerinde yarattığından daha fazla olumsuz etkiler yaratan yasal düzenleme, uygulama ve tedbirler söz konusudur. Eşit muamele yoluyla ayrımcılık yapılması dolaylı ayrımcılık olarak adlandırılmaktadır." (2012; s. 141)

Dolaylı ayrımcılığa eğitim ve toplumsal cinsiyet bağlamından örnek vermek gerekirse, bir köy okulunun kapanması ve öğrencilerinin taşınmalı eğitime yönlendirilmesi sonucunda kız çocuklar okula devam konusunda oğlanlara göre daha dezavantajlı hale geldiyse burada dolaylı ayrımcılıktan bahsedilebilir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği için kaleme aldığı raporda Ayça Kurtoğlu, toplumsal cinsiyet bağlamında, her biri insan hakları belgelerinde bulunabilecek olan farklı eşitlik anlayışlarını şöyle açıklıyor:

"Aynılık eşitliği, toplumsal cinsiyeti kadın ve erkek olarak tanımlar; kadın ve erkek insan olarak aynıdır anlayışına dayanır. 'Kanun önünde herkes eşittir', aynılık eşitliğinin tipik bir ifadesidir. Tarihsel olarak kadının vatandaş sayılması bakımından ilerici bir anlayış olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından cinsiyeti görmezden gelen ve toplumsal cinsiyete dayalı iktidarı ortaya çıkarmayan bir yaklaşımdır (...)

Farklılık eşitliği ise, toplumsal cinsiyeti kadın ve erkek olarak tanımlar; ancak kadını ve erkeği aynı saymaz. Bilakis, kadın ve erkek farklıdır ve ancak farklılıkları tanıdığı zaman, eşitlik sağlanabilir düşüncesine dayanır. Buna göre, farklılıklar tanınmalı ve eşitlik sonuçları itibarıyla olmalıdır. Farklılık eşitliği, toplumsal cinsiyete dayalı ataerkil iktidarın neden olduğu eşitsizlikleri ortaya koyar, ancak öne sürdüğü politika önerileri, eril yapının dönüştürülmesi yerine, kadınların eril yapılar içindeki varlıklarını kolaylaştıracak ve uyumunu sağlayacak kota uygulaması gibi mekanizmalara odaklanır.

Dönüştürücü eşitlik, “bütün yapılar ve ilişkiler bir norm temelinde inşa edilir” düşüncesine dayanır. “Farklılıklarla birlikte eşitliğin sağlanması için her farklılığın doğurduğu eşitsizliği ortaya çıkaran iktidar normlarının dönüştürmesi eşitliği sağlar” anlayışını, eşitlik arayışının merkezine koyar. Örneğin, siyasete katılım konusunda normdan farklı olarak ve dolayısıyla, eşitsiz konumda olanlar için kota önermek yerine, siyasetin işleyiş biçiminin eril yapısını dönüştürmeye yönelik önerilerde bulunur.” (2015; s. 161)

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Yukarıda özetlenen ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi başta olmak üzere farklı insan hakları belgelerinde yer bulan eşitlik anlayışlarının eğitim sisteminde ve eğitim aracılığıyla toplumsal ve yapısal düzeyde yaşama geçmesini ERG (Eğitim Reformu Girişimi) 2008 tarihli politika notunda “eğitimde ve eğitimle toplumsal cinsiyet eşitliği” olarak ifade ediyor.

ETCEP kapsamında eğitimciler için hazırlanan kılavuzda benimsenen “eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği” tanımıysa şöyle:

“Eğitimde eşit muamele ve eşit fırsatların sunulması; kadınlar ve erkekler için inşa edilen ve eşitsizliklerin temelini oluşturan sosyal normlardan, kalıp yargılardan arınması; her çocuğun kişisel becerilerini geliştirmesine, kalıplaşmış yargılarla çizilmiş sınırlamalar olmaksızın seçimler yapmasına fırsat verilmesi.” (2016; s. 2)

UNESCO ve UNGEI, Küresel Eğitim İzleme Raporu 2018’in eki olarak yayımlanan toplumsal cinsiyet incelemesinde, eğitime katılım ve öğrenme çıktıları bakımından kadınların ve erkeklerin fırsatlarını eşitlemenin eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği için gerekli ancak yetersiz olduğunu vurguluyor ve eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nedenlerini ve/veya sonuçlarını görebileceğimiz alanları şöyle sıralıyor:

Eğitim fırsatları: Örneğin, okullu olma oranları, öğrenme çıktıları vb.

Toplumsal cinsiyet normları, değerleri ve tutumları: Örneğin, erken yaşta ve zorla evliliklerin yaygınlığı; aile içi şiddete yönelik tutumlar, aile planlaması kararlarına katılım; istihdama katılım vb.

Eğitim sistemi dışındaki kurumlar: Örneğin, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklayan mevzuatın varlığı; devletin ilgili uluslararası sözleşmelere taraf olup olmadığı vb.

Eğitim sistemindeki yasalar ve politikalar: Örneğin, eğitim hakkının anayasada herkes için tanınıp tanınmadığı; eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bir politikanın var olup olmadığı vb.

Kaynak dağılımı: Örneğin, öğretmenler arasında ücret eşitliği; eğitim yardımlarından yararlanma vb.

Öğretme ve öğrenme pratikleri: Örneğin, öğretmenlerin ve öğrencilerin toplumsal cinsiyete dair tutumları ve etkileşimi vb.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 2007’de yayımladığı tavsiye kararında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin eğitim politikalarının tüm düzeylerinde ve aşamalarında benimsenmesi için adım atılması gereken alanlar arasında yasal çerçeve; eğitim politikaları ve destekleyici mekanizmalar; okul yönetimi ve organizasyonu; öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi; ders programı, müfredat, ders konuları ve sınavlar; eğitim materyalleri; öğretim yöntemleri ve uygulamaları; demokratik yurttaşlık ve insan hakları eğitimi; eğitsel ve mesleki rehberlik; cinsiyetçi şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması; kırılgan gruplar; yeni bilgi ve iletişim teknolojileri; medya; toplumsal cinsiyet ve eğitimle ilgili araştırma ve izleme yer vererek konunun farklı boyutlarını ortaya koyuyor.

ETCEP kapsamında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları da okul düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin farklı boyutlarını göz önünde bulundurarak “eğitim ortamları ve süreçleri”

ve "okul yönetimi" ana başlıkları altında birçok standart ortaya koyuyor. Bu standartlar, ayrımcılık karşıtı uygulamalar; şiddet ve zorbalıkla ilgili tedbirler; okul ve çevresinin güvenliği; fiziksel ortamlar; karar alma süreçlerine katılım; velilerle ilişkiler ve işbirliği; iletişim; okul çalışma planları; öğretmenlerin görev dağılımı; okul çalışanları için rehberlik, eğitim ve destek; okul çalışanlarının öğretmen tutum ve davranışları; eğitim materyalleri; ders dışı etkinlikler; öğrenciler için rehberlik ve öğrenci performansını değerlendirme gibi eğitim süreçlerinin birçok bileşenini toplumsal cinsiyete duyarlı kılmak ve bu bileşenler aracılığıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için bir yol haritası sunuyor.

TÜRKİYE'DE (MESLEKİ ve TEKNİK ORTAÖĞRETİMDE) TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükler ve ulusal mevzuattaki düzenlemelere ek olarak Türkiye'nin hazırladığı ulusal eylem planları ve benimsediği uluslararası hedefler de genel olarak eğitimde ve özel olarak mesleki ve teknik ortaöğretimde toplumsal eşitliğinin sağlanmasına yönelik önemli hedefler içeriyor.

Kadının İnsan Hakları – Yeni Çözümler Derneği, Karşılaşmalar video serisinde Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin kesişme noktalarını uzmanlarla bir arada ele alıyor. Çoğu 15-25 dakikalık videolardan oluşan seride ERG'den Yeliz Düşkün'ün katıldığı, "Türkiye'de Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği" başlıklı bir video da yer alıyor.

ERG (Eğitim Reformu Girişimi):
Türkiye'de Eğitim ve Toplumsal
Cinsiyet Eşitliği

Greenpeace: Türkiye'de İklim
Değişikliği Mücadelesi ve
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

TOG: Türkiye'de Gençlik
Politikaları ve Toplumsal Cinsiyet
Eşitliği

Lambdaistanbul: Türkiye'de
LGBTI+ Hakları Mücadelesi
(#OneDayOneStruggle)

TAPV: Türkiye'de Cinsel Haklar ve
Doğurganlık Hakları ile Küresel
Hedefler

Dış Politikada Kadınlar:
Kadınların Adalete Erişimi ve
Barış Süreçlerine Katılımı

Mor Çatı: Kadına Yönelik Şiddetle
Mücadele

İpek İlkaracan: Kadın İstihdamı
ve "Mor Ekonomi" Modeli

TESEV: Sürdürülebilir/Erişilebilir
Kentler ve Toplumsal Cinsiyet
Eşitliği

Yereliz: Türkiye'de Yerel
Yönetimler ve Toplumsal Cinsiyet
Eşitliği

Efsun Sertoğlu: Kapsamlı
Cinsellik Eğitimi ve Toplumsal
Cinsiyet Eşitliği

Videolara ulaşmak için:
<http://www.kadininin-sanhaklari.org/yayinlar/karsilasmalar/>

MEB'in 2017-18 eğitim-öğretim yılı istatistiklerine göre, 14-17 yaş grubundaki oğlanların %84'ü ve kızların 83'ü ortaöğretime kayıtlı. Bu yaş grubunda hiçbir eğitim kademesinde kayıtlı olmayan çocukların oranıysa oğlanlar arasında %12 ve kızlar arasında 13%.

Eğitim kademesine (ortaöğretim) ve yaş grubuna (14-17) göre okullulaşma oranları açısından ülke ortalamasında cinsiyetler arasında büyük bir fark gözlemlenmezken, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde net okullulaşma oranları ülke ortalamalarının belirgin biçimde altında. Ortaöğretimde net okullulaşma oranlarının bu ortalamaların belirgin biçimde altında olduğu ve cinsiyetler arası farkların 10 yüzde puanı aştığı iller de bulunuyor.

2017 verilerine göre 15-19 yaş grubunda ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranı genç erkekler arasında %11 iken genç kadınlar arasında %20.

Toplumsal cinsiyet kalıpları ve bunlara dayalı eşitsizlikler, eğitim sisteminden ayrılma nedenleri incelendiğinde de ortaya çıkan temel dinamiklerden biri. TÜİK'in 2016 tarihli Gençlerin İşgücü Piyasasına Geçiş Araştırması'nın sonuçlarına göre, "evlilik veya diğer ailevi nedenler" ile "ailenin veya eşin eğitime izin vermemesi" nedeniyle eğitimi sürdürmemeye kadınlar arasında çok yüksek düzeylerde rastlanırken, "eğitim maliyetinin karşılanamaması/yüksek olması" ve "çalışmak isteme" gibi nedenler erkekler tarafından daha sık dile getiriliyor. Eğitimine liseden sonra devam etmeyenler arasında sınavlarda başarısızlığın eğitimi sürdürmeme nedeni olarak her iki cinsiyet için de belirleyici olduğu dikkati çekiyor.

Ortaöğretimde net okullulaşma oranları yukarıda anılan bölgelerde kızlar için sırasıyla %70, %69 ve %67; oğlanlar için %69, %71 ve %72.

15-34 yaş grubunu kapsayan ayrıntılı bulguları (bitirilen eğitim kademesi ve eğitimi sürdürmeme nedenleri ayrımında) ERG'nin yayımladığı Eğitim İzleme Raporu 2017-18'de yer alan Tablo 6.1'de bulabilirsiniz.

Hem uluslararası insan hakları komitelerinin raporlarında hem de ulusal strateji belgeleri ve eylem planlarında önemli bir sorun alanı olarak tanımlanan erken yaşta ve zorla evlilikler ağırlıklı olarak kız çocuklarını etkiliyor. TÜİK verileri, 2017 yılında 16-17 yaş aralığında 23,906 kız çocuğun ve 1,081 oğlan çocuğun resmi nikahla evlendirildiğini ortaya koyuyor. Bu rakamlara daha küçük yaş grupları ve resmi nikah olmaksızın dini nikah yoluyla evlilikler de eklendiğinde erken yaşta ve zorla evliliklerin haklarını ihlal ettiği çocuk sayısı daha da artıyor. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan (Taslak) Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı, gerek erken yaşta ve zorla evliliklerin önlenmesi gerekse erken yaşta ve zorla evlendirilmiş kız çocukların eğitim hakkından yararlanması için eğitim sistemine ve öğretmenlere önemli roller atfediyor.

Örgün ortaöğretim öğrencilerinin program/okul türlerine dağılımı da cinsiyet temelinde farklılık gösteriyor. Örneğin, MEB'in 2017-18 eğitim-öğretim yılı istatistiklerine göre, kız öğrencilerin %39,5'i, oğlan öğrencilerin %32'si genel eğitim veren resmi liselere devam ediyor. Resmi mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarına devam eden kızların oranı %35,5 iken oğlanların %41,7'si bu okullara devam ediyor. Kız öğrenciler arasında imam-hatip liselerine kayıtlı olanların oranı oğlanlara göre daha yüksek iken, oğlan öğrenciler arasında da özel öğretim ortaöğretimde net okullulaşma oranları yukarıda anılan bölgelerde kızlar için sırasıyla %70, %69 ve %67; oğlanlar için %69, %71 ve %72.

15-34 yaş grubunu kapsayan ayrıntılı bulguları (bitirilen eğitim kademesi ve eğitimi sürdürmeme nedenleri ayırımında) ERG'nin yayımladığı Eğitim İzleme Raporu 2017-18'de yer alan Tablo 6.1'de bulabilirsiniz.

Erkek Mezunların Yoğun Olduğu Alanlar			Kadın Mezunların Yoğun Olduğu Alanlar	
Metal teknolojisi	Endüstriyel otomasyon teknolojileri	Makine teknolojisi	Çocuk gelişimi ve eğitimi	Grafik ve fotoğraf
Metalurji teknolojisi	Raylı sistemler teknolojisi	Plastik teknolojisi	El sanatları teknolojisi	Büro yönetimi
Tesisat teknolojisi ve iklimlendirme	Denizcilik	Gemi yapımı	Aile ve tüketici hizmetleri	Gıda teknolojisi
Motorlu araçlar teknolojisi	Tarım	Mobilya ve iç mekan tasarımı	Hasta ve yaşlı hizmetleri	Halkla ilişkiler ve organizasyon hizmetleri
Elektrik elektronik teknolojisi	Harita-tapu-kadastro	İtfaiyecilik ve yangın güvenliği	Güzellik ve saç bakım hizmetleri	Laboratuvar hizmetleri
Uçak bakımı	İnşaat teknolojisi	Müzik aletleri yapımı	Giyim üretim teknolojileri	Sanat ve tasarım

Okul türüne ve bölgelere göre önemli düzeyde farklılık gösterebilen PISA 2015 sonuçları cinsiyete göre de farklılaşıyor. Sonuçlara 15 yaşındaki mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencileri özelinde bakıldığında aşağıdaki bulgular öne çıkıyor:

- Okuma alanında, oğlanların yaklaşık %63'ü ve kızların yaklaşık %52'si en düşük yeterlilik düzeyinde veya altında performans gösteriyor. Bu oranlar Türkiye'de değerlendirmeye katılan tüm öğrenciler dikkate alındığında, sırasıyla %46 ve %34.
- Matematik alanında, oğlanların yaklaşık %66'sı ve kızların yaklaşık %74'ü en düşük yeterlilik düzeyinde veya altında performans gösteriyor. Bu oranlar Türkiye'de değerlendirmeye katılan tüm öğrenciler dikkate alındığında, sırasıyla %50 ve %53.

- Fen alanında, oğlanların yaklaşık %64'ü ve kızların yaklaşık %65'i en düşük yeterlilik düzeyinde veya altında performans gösteriyor. Bu oranlar Türkiye'de değerlendirmeye katılan tüm öğrenciler dikkate alındığında, sırasıyla %46 ve %43.

ERG'nin PISA ve TIMSS 2015 Işığında Türkiye'de Cinsiyete Dayalı Başarı Farkı çalışmasına göre:

"Hem PISA hem de TIMSS verilerinin cinsiyet odaklı analizi Türkiye'deki kız öğrencilerin sahip oldukları özgüven, okula aidiyet hissi, motivasyon, öğrenmeyi sevmek gibi avantajlı özellikleri başarıya dönüştürmekte oğlanların büyük oranda gerisinde kaldıklarını gösteriyor." (2018; s. 17)

ERG'nin, ağırlıklı olarak "erkek meslekleri" olarak görülen alanlarda eğitim veren iki okulda yaptığı çalışmaya dayanarak hazırladığı ve 2015'te yayımladığı Meslek Liselerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği araştırması, meslek liselerinde sunulan eğitimin toplumsal cinsiyet rollerini ve eşitsizliği pekiştirebildiğini, öğrencilerin, öğretmenlerin ve işverenlerin tutum ve davranışlarından örneklerle birlikte ortaya koyuyor. Okulun fiziksel ortamı, uygulamalı dersler ve stajlar bu açıdan gözden geçirilmesi öncelikli konular arasında öne çıkıyor.

PISA 2015 sonuçlarına göre Türkiye, öğrencilerin okula aidiyet hissi bakımından OECD ülkeleri arasında sonuncu sırada yer alıyor ve oğlan öğrencilerin ilgili sorulara yanıtları okula aidiyet hislerinin kız öğrencilere göre daha zayıf olduğuna işaret ediyor.

Hem PISA 2015 bulguları hem de Genç Hayat Vakfı'nın 2015 tarihli Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği çalışması genel olarak oğlanların akran zorbalığıyla daha çok karşılaştığını gösteriyor. Bununla birlikte, hem Genç Hayat Vakfı'nın çalışması hem de Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği'nin 2017 tarihli Şiddet Bir Sınırı Aşmaktır: Gençlerin Toplumsal Cinsiyet ve Flört Şiddeti Algılarına Yönelik Araştırma Raporu, akran zorbalığı, flört şiddeti ve diğer şiddet türleriyle ilgili, şiddet algısının, maruz kalınan şiddet türlerinin ve şiddete yönelik tutumların cinsiyete ve/veya lise türüne göre farklılaşabildiğini gösteriyor.

Ailenin eğitim düzeyi, yerleşim yeri, eğitim kademesi, okul türü vb. etmenlere göre farklılaşmakla birlikte, ETCEP pilot illerinde ve okullarında yürütülen ihtiyaç analizi bulguları öğrenciler arasında toplumsal cinsiyete dair geleneksel görüşlerin yaygın olduğunu ve eşitlikçi görüşlerin artması için ek çalışmalar yapılması gerektiğini gösteriyor. Benzer biçimde, öğretmenlerin kız ve oğlan öğrencilere farklı özellikler atfettiği ve öğrencilerden beklentilerinin ve öğrencilere davranışlarının cinsiyete göre farklılaştığı da aynı çalışmanın öne çıkan bulguları arasında yer alıyor.

EĞİTİMCİLER İÇİN ÖNERİLER

Toplumsal Cinsiyet ve İlişkili Kavramları İçin Kaynaklar

- SEÇBİR'in öğretmenleri ayrımcılık konusunda donanımlı kılmayı hedefleyen çalışmaları kapsamında Aksu Bora'nın hazırladığı "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık" metninde "toplumsal cinsiyet", "toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık", "cinsiyete dayalı iş bölümü", "cinsel yönelim ayrımcılığı" gibi temel kavramlar açıklanıyor.

Metne erişmek için:

<http://secbir.org/images/haber/2011/01/15-aksu-bora.pdf>

- MEB tarafından yürütülen ETCEP kapsamında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu'nda yer alan "Temel Kavramlar Sözlüğü" (s. 2-3) toplumsal cinsiyetle ilgili önemli birçok kavrama örneklerle birlikte yer veriyor.

Kılavuza erişmek için:

http://ogmprojeler.meb.gov.tr/meb_iys_

dosyalar/2017_07/05103659_Toplumsal_Cinsiyet_EYitliYine_DuyarlıOkul_Standartları_KYlavuzu.pdf

- Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair temel kavramlara ilişkin KAOS GL tarafından LGBT öğrenciler ve aileleri ile çalışan öğretmenler için yayımlanan broşürün "Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Kimliği" (s. 4-6) ve "Cinsel Yönelimler, LGBT Terimler ve Tanımlar" (s. 7-10) başlıklı bölümlerinden yararlanılabilir.

Broşüre erişmek için:

http://www.kaosglderneği.org/resim/kutuphane/dl/kaosgl_egitimbroşuru_arsiv.pdf

- Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği'nin yayımladığı Gençlerle Güvenli İlişkiler Üzerine Çalışmak: Eğitimciler ve Danışmanlar için Uygulama El Kitabı içinde yer alan "Kavramlar Sözlüğü" (s. 54-59) hem toplumsal cinsiyetle hem de okullarda da karşılaşılabilen toplumsal cinsiyet temelli şiddetle ilgili temel kavramlara yer veriyor.

El kitabına erişmek için:

http://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2018/06/NVNY_gencler_kitap_web.pdf

Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Bir Dil ve İletişim Yaklaşımı Kullanmak

Bu bölümde önerilen kaynaklar eğitimciler tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine dair kendi bilgi birikimlerini derinleştirmek ve tutumlarını dönüştürmek için kullanılabileceği gibi, bu kaynaklardan çeşitli bölümleri seçerek öğrencilerle yapılacak etkinlikler için uyarlamak da mümkün.

Kaynak Önerileri

Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma Merkezi'nin hazırladığı Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bir Yazım Rehberi çeşitli kelimelerin, ifadelerin, deyim ve atasözlerinin cinsiyetçi özelliklerine dikkat çekiyor ve söz konusu ifadelerden kaçınmanın yollarını altı ana başlık altında örneklerle gösteriyor.

Kaçınılması Önerilen İfadeler	Kaçınılması Önerilen İfadelere Örnekler
Bazı mesleklerin, kelimelerin, ifadelerin sadece erkeklere özgü olduğu varsayımından hareketle, bu tür sözcüklerin önüne gereksiz biçimde "kadın" vurgusu yaparak kadını ötekileştiren ifadelerden kaçınınız!	"Kadın yönetici", "kadın gazeteci" vb.
Örtük olarak "erkek olmayı", "insan/adam" olmayla özdeşleştiren ve "herkesi" kapsama iddiasıyla kadını görünmez kılan ifadelerden kaçınınız!	"Adamakıllı", "bilim adamı", "eloğlu" vb.
"Kadın" kelimesini olumsuz bir kavram olarak, "sakıncalı", "kirlenmiş", "bakire-olmayan" olarak yaftalayan ifadelerden kaçınınız! "Kadın" yerine daha "kibar" "edepli" olduğunu düşünerek "bayan", "hanım", "hanımefendi", "kız", "bacı" vb. kullanmayın.	"Erkek" ifadesi kullanılan yerlerde "kadın" yerine "bayan" ifadesinin kullanılması -erkek öğretmen/bayan öğretmen- vb.
"Kız" kelimesinin "cinselliği çağrıştıran bir ifade" olarak ve bazı durumlar için olumsuz kullanımından kaçınınız!	"Kızlık soyadı", "kız gibi gülmek" vb.
"Er", "baba" "oğlan" kelimelerinin, örtük olarak kadını dışlayan ve kapsayıcı olduğu düşünülen ifadelerinden kaçınınız!	"İnsanoğlu", "sözünün eri", "baba evi" vb.
Bazı deyim, atasözü, klişe cümleler ve ifadelerde cinsiyetçi kullanımlardan kaçınınız!	"Kız almak/vermek", "hanım hanımcık", "erkek adam ağlamaz" vb.
Rehberin tamamına erişmek, kaçınılması önerilen ifadelerle dair açıklamalar ve daha fazla örnek için: http://www.khas.edu.tr/w243/files/news/Gender%20Sensitive%20Writing%20Guide.pdf	

- Borusan Eşittir Platformu'nun yayımladığı İş Yaşamında Ayrımcı Dil ve Davranışlardan Kaçınma Rehberi, başta cinsiyet temelli olmak üzere iş yaşamında sıklıkla karşılaşılan ayrımcı ifadelerle ve önyargılara dikkat çekerek, okuyucuları ayrımcı olmayan ifadelerle ve davranışlara yönlendiren önerilere yer veriyor.

Rehbere erişmek için:

http://www.borusan.com.tr/Assets/Media/PDF/BorusanEsittir_Rehber.pdf

- Arçelik'in hazırladığı Eşit Sözlük web sitesi (esitsozluk.com) ile ücretsiz mobil ve masaüstü uygulamalar aracılığıyla kullanıcılar hem cinsiyetçi ifadeler yerine kullanılabilir alternatiflere erişebiliyorlar hem de mesaj, e-posta ya da Word belgesi yazarken cinsiyetçi bir ifade kullandıkları takdirde uygulama tarafından uyarılarak alternatif ifadeleri kullanmaya yönlendiriliyorlar.

Toplum Gönüllüleri Vakfı'nın hazırladığı (TOG) Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Rehberi'nde "şiddetsiz ve güçlendirici dil kullanımı", "cinsiyetsiz dil kullanımı", kaçınılması gereken mesajlar (ör. cinsiyet rollerini pekiştiren mesajlar), bu mesajları barındıran eylemler, görsel kullanımında benimsenmesi gereken ilkeler örneklerle birlikte açıklanıyor.

Rehbere erişmek için:

<https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/TOG-Toplumsal-Cinsiyet-Calismaları-Rehberi-1.-basim.pdf>

- TÜSİAD tarafından iletişim, pazarlama ve reklam sektörleri çalışanları için yayımlanan İletişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Rehberi toplumsal cinsiyete dair temel kavramları ve kalıp yargıları ele alan, iletişim alanında çalışan eğitimciler ve öğrenciler için yararlı bir kaynak.

Rehbere erişmek için:

<https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/9975-iletisimde-toplumsal-cinsiyet-esitligi-rehberi>

- Asıl hedef kitlesi medya çalışanları olsa da Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından hazırlanan Kadın ve Medya: Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Haber Kılavuzu'nda yer alan "Alternatif Sözlük" (s. 119-126) eğitim çalışanları için de yararlı bilgilere yer veriyor.

Kılavuza erişmek için: https://www.tgc.org.tr/images/kadin_ve_medya_kilavuz.pdf

Sınıfta / Okulda Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyete İlişkin Farkındalığını Geliştirecek Etkinlikler ve Oyunlar

Kaynak Önerileri

- SEÇBİR'in öğretmenlerin ihtiyaçlarını ve geribildirimlerini temel alarak hazırlayıp öğretmenlerin kullanımına sunduğu "Cinsiyetçi İşbölümü, Cinsiyetçi Kalıpyargılar ve Ayrımcılık" adlı örnek ders modülünün kazanımları, öğrencilerin 1) toplumsal cinsiyet kavramı üzerine düşünmeleri, 2) cinsiyet eşitsizliğinin işbölümü üzerinden nasıl üretildiğini fark etmesi ve 3) ders kitaplarının cinsiyetçi kalıpyargıların üretilme sürecindeki rolü üzerine düşünmesi ve çözüm önerileri sunması olarak ifade ediliyor. Örnek ders modülü, sosyoloji, demokrasi ve insan hakları konulu derslerde kullanılabilir biçimde hazırlanmış.

Örnek ders modülüne erişmek için: <http://secbir.org/images/haber/2011/12/ders-7.pdf>

- SEÇBİR ile Terakki Vakfı Okulları işbirliğinde hazırlanan "Erkeklik ve Toplumsal Cinsiyet" adlı örnek ders modülünün kazanımları, öğrencilerin 1) cinsiyetin toplumsal olarak inşa edildiğini fark etmeleri ve 2) cinsiyet eşitsizliğinin her iki cinsiyet için de sonuçları üzerine düşünmeleridir. Örnek dersin yer aldığı Engelliliğe ve Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık: İlk ve Ortaöğretim Kurumları için Örnek Ders Uygulamaları kitabında, örnek derslerin geliştirilmesinde, uygulanmasında ve yazılmasında kilit rol oynayan öğretmenlerle görüşmelere de yer veriliyor.

Kitaba ve örnek derse erişmek için: <http://secbir.org/images/2015/k/son.pdf>

- SU Gender tarafından farklı branşlardan lise öğretmenleri ve uzmanlarla birlikte Mor Sertifika Programı kapsamında öğretmenler için üretilen Mor Dosya, PDR, Sosyal Bilimler, Edebiyat ve STEM alanlarında geliştirilen materyallerden oluşuyor. Derslerde kullanılabilir çok sayıda etkinlik ve oyuna öğretmenler için yönergeler eşlik ediyor.

Mor Dosya içeriklerine erişmek için: <https://morsertifika.sabanciuniv.edu/tr/mor-dosya>

- MEB'in UNICEF'in işbirliğiyle yürüttüğü Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartlarının Yaygınlaştırılması çalışması kapsamında geliştirilen etkinlik kitaplarında, 12 ders için ortaöğretim 9. sınıf öğretim programlarındaki kazanımlar ile uyumlu, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı 69 etkinlik yer alıyor. İlk kitapta Fizik, Kimya, Biyoloji ve Matematik; ikinci kitapta Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya ve Felsefe; üçüncü kitapta Görsel Sanatlar, Beden Eğitimi ve Spor, Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü ve İngilizce öğretim programlarındaki kazanımlarla uyumlu etkinlikler öğretmenlerin kullanımına sunuluyor.

- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi'nin (ÇOÇA) 11-15 yaş grubuna yönelik hazırladığı "Neden Olmasın!" kutu oyunu, çocukların toplumsal cinsiyet kalıplarını sorgulamalarını ve

³ Felsefe dersi etkinlikleri 10. sınıf düzeyindedir.

toplumsal cinsiyete dair daha eşitlikçi tutumlar benimsemelerini destekliyor. Felsefe dersi etkinlikleri 10. sınıf düzeyindedir.

Oyunla ilgili bilgi için:

<https://cocuk.bilgi.edu.tr/project/toplumsal-cinsiyet-esitligi-2012-2013/>

- ÇOÇA'nın hazırladığı "Bizim Ailede Olmaz!" animasyonu, toplumsal cinsiyet eşitliğine dair ebeveynler başta olmak üzere farklı gruplara yönelik eğitsel çalışmalarda kullanılabilecek yararlı bir kaynak.

Animasyona erişmek için:

<https://www.youtube.com/watch?v=XaXuRWA03g>

- Bir sosyal girişim olan Öğrenme Tasarımları tarafından 9-14 yaş grubu için hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği oyununun kazanımları arasında cinsiyetçi ifadelerin farkına varma, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmeye yönelik farkındalık, cinsiyet rollerini analiz edebilme vb. yer alıyor.

Oyunla ilgili bilgi için:

<https://www.ogrenmetasarimlari.com/gencler-icin-oyunlar/>

- Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan ve Türkçe versiyonu İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından yayımlanan Pusula: Gençlerle İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu'nda da toplumsal cinsiyet eşitliğine gençlerle uygulanabilecek birçok etkinlik yer alıyor. Kılavuzda etkinliklere ayrıntılı yönergeler ve yararlı arka plan metinleri eşlik ediyor.

Kılavuza erişmek için:

https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/13/pusula_istanbulbilgiuniversitesiyayinlari.pdf

- **Gençlerle Güvenli İlişkiler Üzerine Çalışmak:** Eğitimciler ve Danışmanlar için Uygulama El Kitabı, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği'nin, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık, akranlar arası zorbalık, sanal şiddet, kişisel sınırlar, onay kavramı ve flört şiddeti konularında liseli gençler ve eğitimciler ile yürüttüğü "Ne Var Ne Yok?!" projesindeki deneyimleriyle oluşturulmuş zengin bir bilgi ve uygulama kaynağı. El kitabında ayrıntılı biçimde tariflenen uygulamalar arasında toplumsal cinsiyet ve güvenli ilişkilerle ilgili uygulamalar da yer alıyor.

El kitabına erişmek için:

http://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2018/06/NVNY_gencler_kitap_web.pdf

- TOG'un Toplum Gönüllüsü gençler için hazırladığı Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Rehberi toplumsal cinsiyet çalışmaları yürüten eğitimciler için de önemli ipuçları içeriyor. Rehberde, toplumsal cinsiyet çalışmalarının yaygın olarak yapıldığı özel günler ve haftalarla ilgili arka plan bilgisinin yanı sıra toplumsal cinsiyet çalışması yaparken dikkat edilecek konular, sivil toplumdan iyi örnekler ve etkinlik önerileri de yer alıyor.

Rehbere erişmek için:

<https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/TOG-Toplumsal-Cinsiyet-Calismalari-Rehberi-1.-basim.pdf>

- Öğrenme Tasarımları, çocuklar, gençler ve yetişkinler için farkındalıklar, sosyal uyum, iş yaşamı ile ilgili birçok konuda oyunlar eşliğinde öğrenmeyi sağlamayı amaçlıyor.

Oyunlara erişmek için:

<https://www.ogrenmetasarimlari.com/oyunlarimiz-2/>

Sınıfta / Okulda Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dair Değerlendirme Araçları

Kaynak Önerileri

Kullandığınız ya da geliştirdiğiniz ders kitaplarını ve yardımcı materyalleri toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirmek istiyorsanız, SEÇBİR ve Tarih Vakfı'nın Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Projesi'nde kullandığı tarama ölçütlerine başvurabilirsiniz.

Ders Kitaplarında İnsan Hakları III Tarama Ölçütleri: Cinsiyet Ayrımcılığı

Eşitsiz bir sosyal rol dağılımının sorgulanmadan kabul edilmesi.

Kadınların ev dışında da toplumsal roller almış olarak gösterilmesine, yalnızca geleneksel rollerde gösterilmekle yetinilmemesine dikkat edilmiş mi? Kadın, karar mekanizmalarında bulunmayı içeren ve yönetici rollerde de gösterilmiş mi? Otorite konumlarında sunuluyor mu? Salt koruyucu-besleyici rollerde mi sunuluyor? vb.

Ataerkil aile kavrayışı, erkek-egemen aile tasviri.

Gerek içerikte gerekse verilen örneklerde kadın ve erkek karakterler birbirlerine eşit muamele eden ve saygı gösteren bir şekilde temsil edilmiş/resimlendirilmiş mi? Annelik ve babalık rolleri toplumsal cinsiyet açısından dengeli olarak belirlenmiş mi? vb.

Cinsiyetçi dil kullanımı ("adam gibi"). Kadınların şefkat dili, erkeklerin otoriter dil ile özdeşleştirilmesi. Kıyafetlerde, oyunlarda, örneklerde cinsiyetçi yaklaşım (evciliğin vb. kızlara, askercilik, doktorculuk ve benzerlerinin, sporun erkeklere yakıştırılması vb.)

Cinsiyet ayrımcılığının biyolojik/fizyolojik gerekçelere bağlanarak haklılaştırılması

Erkeklığın, askerlik, militarizm ve şehitlik ile özdeşleştirilmesi ve bu yolla erkeklığın kadınlık [aleyhine] yüceltilmesi.

Evliliğin özendirilmesi. Özellikle kadınların aile içerisindeki rollerinden bağımsız bir birey olarak tanımlanmaması. Heteroseksüel ilişkinin yüceltilmesi.

Cinselliğin, üreme sürecine ilişkin bilgilerin (hamilelik, doğum gibi) gizlenmesi. Kadın bedeninin denetim altına alınması.

2012-2013 eğitim-öğretim yılında kullanılan ders kitaplarında toplumsal cinsiyete ilişkin, tarama ölçütleri aracılığıyla yapılan değerlendirmeye (s. 90-108) erişmek için: <http://secbir.org/images/haber/2014/06/DKIH-3-Tarama-Sonuclari-Raporu.pdf>

SU Gender tarafından Mor Sertifika Programı kapsamında öğretmenler için geliştirilen Mor Dosya'da yer alan "Öğretmenler için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kontrol Listesi"ni pratik bir özdeğerlendirme aracı olarak kullanabilirsiniz.

MOR
DOSYA

PDR
ÖĞRETMENLER İÇİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KONTROL LİSTESİ

- Dilimize dikkat ediyor muyuz? Cinsiyet belirten seslenmeler yerine "gençler" veya "arkadaşlar" diyor muyuz?
- Sınıf/okul panoları cinsiyete dayalı ayrımlardan arındırılmış mı?
- Sınıf/okul kitaplığındaki kitaplar iyi seçilmiş mi? Cinsiyet eşitlikçi kitaplar kitaplıklarda yer alıyor mu?
- Sınıf/okul temsilcisi seçimlerinde her cinsiyetten aday olmasını teşvik edici tutum sergiliyor muyuz?
- Kılık kıyafetle ilgili uygulamalarda cinsiyet ayrımcılığı yapmamaya dikkat ediyor muyuz?
- Beden eğitimi ve spor etkinliklerinde alan ve uygulamalar cinsiyet eşitliği gözetilerek düzenleniyor mu?
- Sınıf içinde her cinsiyete söz almaları için eşit fırsat veriyor muyuz?
- Sınıf içindeki iş bölümünde her cinsiyete sorumluluk almaları için eşit fırsat veriyor muyuz?
- Ders içi uygulamalarda kullandığımız materyallerin toplumsal cinsiyet eşitliğine uygunluğunu sınıfta tartışacak ortamı sağlıyor muyuz?
- Cinsiyet normlarına uymayan gençlere de eşitlikçi bir tutum sergiliyor muyuz? Cinsiyet kimlikleri/yönelimleri nedeniyle karşılaşılabilecekleri sorunlara karşı duyarlı mıyız?
- Atasözleri ve deyimlerdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dair ifadeleri sınıf içinde tartışmaya sunuyor muyuz?
- Öğretmenler arası ilişki ve davranışlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetiyor muyuz?
- Okul içinde cinsiyet eşitliğini sağlamak için öğretmenlere yönelik bilgilendirici çalışmalar yapıyor muyuz?
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi için veli toplantıları ve velilere yönelik bilgilendirmeler yapıyor muyuz?

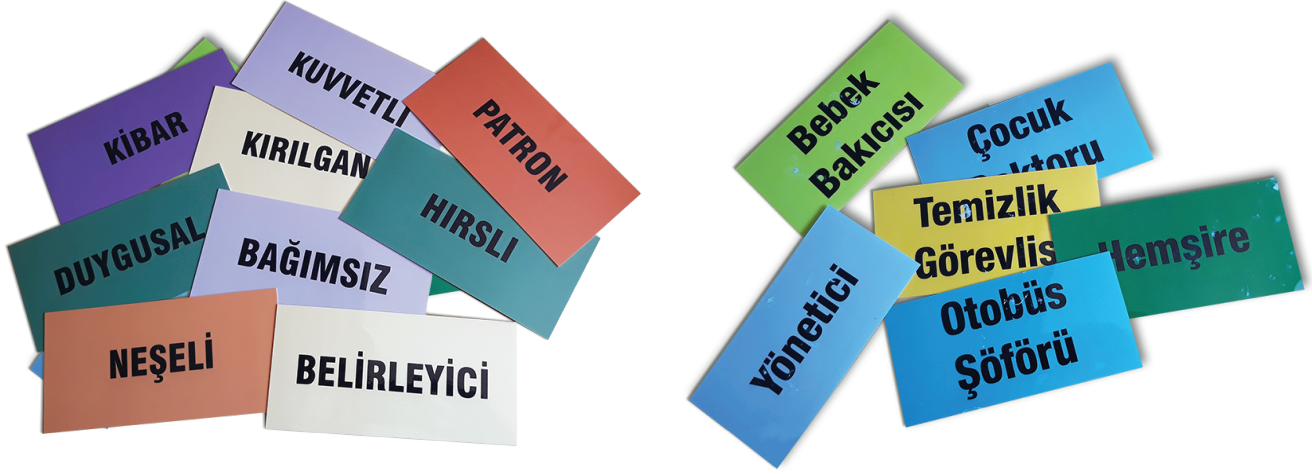
- ETCEP kapsamında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu'nda her bir hedef altında yer alan -aşağıda örnekleri verilen- "Başlangıç Soruları"ni kendinizi, sınıfınızı ve okulunuzun durumunu değerlendirmek için kullanabilirsiniz. Yanıtlarınızı ve kılavuzdaki hedefleri dikkate alarak sınıfta/okulda yapacağınız çalışmalar için özgün bir yol haritası oluşturabilirsiniz.

Kullandığınız hitap ve tanımlamalarda cinsiyetçi sözcükleri kullanmamaya özen gösterir misiniz?	Sınıfta kız ve oğlan öğrencilerin öğrenme stilleri ile ilgili kalıp yargılar içeren ifadeler kullanmaktan kaçınıyor musunuz? Aksine onları cesaretlendirecek bir yaklaşım benimsiyor musunuz?	Derslerinizde öğrencilerinize eşit düzeyde uygulama fırsatı veriyor musunuz?	Derslerinizde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine/toplumsal cinsiyete ilişkin tartışmalara yer verir misiniz?
Toplumsal cinsiyete dayalı önyargılar nedeniyle kadın ya da erkeklerin maruz kaldığı ayrımcılığa dikkat çeker misiniz?	Masal ve efsaneler gibi kültür ürünlerindeki kadın ve erkek betimlemelerini beraber tartışır mısınız? Ör: masallarda genellikle prenseslerin bir prens tarafından kurtarıldığına dikkat çeker misiniz?	TV programları, reklamlar, diziler, gazete haberlerinin sınıf içerisinde tartışılması sırasında toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yeniden üretildiğine dair sınıf içi tartışma ortamları yaratır mısınız?	Ölçme ve değerlendirme sonuçları bir cinsiyet için olumlu veya olumsuz bir yığılma gösteriyorsa, ilgili ders planlarınızı, kullandığınız materyalleri cinsiyet açısından gözden geçiriyor musunuz?
Cinsiyetçi ve ayrımcı atasözü veya deyimlerin kaynağı konusunda öğrencilerle tartışır mısınız?	Uygun derslerde cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, kalıp yargılar gibi konuların işlenmesine önem verir misiniz?	Sınıf içi iş bölümünde kız ve oğlan öğrencilerle ilgili cinsiyetçi kalıp yargılardan uzak duruyor musunuz?	Hangi ders dışı etkinliklere kaç kız kaç erkek öğrenci
Bugüne kadar okulda yapılan seçimlerde kaç kız, kaç oğlan temsilci seçildiği konusunda bilgileri olup olmadığını [öğrencilere] soruyor musunuz? Sayılar eşit/yakın değilse nedenlerini araştırmalarını istiyor musunuz?	Çoğunlukla oğlan öğrencilerin katıldığı etkinliklere kız öğrencilerin, çoğunlukla kız öğrencilerin katıldıkları etkinliklere oğlan öğrencilerin ilgi göstermesi ve katılması için ne tür önlemler alıyorsunuz?	Öğrencilerin yanı sıra veliler ve öğretmenlere yönelik etkinlikler düzenleyerek toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı yaratır mısınız?	Aileleri spor gibi daha çok oğlan öğrencilerin teşvik edildiği etkinliklerin kız öğrencilerin de gelişimlerine olumlu katkı yapacağı konusunda bilgilendirir misiniz?
Kız ve oğlan öğrencilerin ders dışı saatlerde zamanlarını okulun hangi bölümlerinde geçirdiğini gözlemliyor musunuz?	Ortak yaşam alanlarını tasarlarken kız ve oğlan öğrencilerinizin görüşlerine başvuruyor musunuz?	Panolarda sergilenen önemli kişilerin ne kadarı kadın, ne kadarı erkek?	İlinizdeki üniversitelerde yer alan kadın araştırmaları merkezleri ile işbirliği yapılıyor mu?
Erkek velilerin okul etkinliklerine katılmalarını sağlamak üzere teşvik mekanizmaları oluşturur musunuz?	Meslek tanıtımı günlerinde okulunuza davet edilen konuşmacıların mümkün olduğunca toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını sorgulamak konusunda rol modeller olmasına dikkat eder misiniz? (Or., kadın inşaat mühendisi veya erkek hemşire davet etmeye özen gösterir misiniz?)	Mesleki yönlendirmeler yaparken öğrencilerin cinsiyetleri yerine ilgi, yetenek ve kişilik özellikleri gibi bireysel özelliklerine odaklanıyor musunuz?	Velilere yönelik cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri, kalıp yargılar ve bunların alan/meslek seçimini nasıl etkilediği konularında seminerler düzenler misiniz?
Kız ve oğlan öğrencilerin şiddet ve zorbalıkla baş etmelerini kolaylaştıracak beceriler kazanmaları için eğitimler ve etkinlikler (örneğin çatışma çözme, iletişim becerileri eğitimi, yardım arama becerileri, vb.) düzenler misiniz?	Okulda cinsiyete dayalı şiddete ve zorbalığa maruz kalanları gördüğünüzde sorumluluklarınızı biliyor musunuz?	Okulunuzda toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun olmayan bir davranış sergilediğinde ne tür uygulamalar yapıldığına ilişkin bir rapor var mı? Varsa, en sık kural ihlali hangi durumlarda ortaya çıkmaktadır?	Okulda kadın erkek tüm bireylerin kendilerini güvende hissedebilecekleri şiddetten arınmış, barışçıl bir ortam sağlanabiliyor mu?
Aile içi şiddet ve okulda ortaya çıkacak cinsiyete dayalı şiddet olaylarının öğrenci üzerinde oluşturacak etkileri konusunda velilere gerekli bilgilendirme faaliyetlerini yapıyor musunuz?	Kadın ve erkek çalışanlarınız cinsiyete dayalı eşitsizlikleri herhangi bir baskı altında kalmadan tartışabiliyor mu?	Müdürlük, müdür yardımcılıkları ve diğer pozisyonlar için toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde çalışanlarınızı teşvik ediyor musunuz?	Okul yönetimi olarak ödül alan personelin cinsiyete göre dağılımına bakıyor musunuz?
Okul yönetimi olarak, yetkili pozisyonlar için kişi önerirken çalışanlarınız arasında cinsiyet dağılımının eşit olmasını dikkate alıyor musunuz?	Karar alma süreçlerine her iki cinsiyetten, öğretmen, öğrenci, veli ve diğer çalışanların eşit sayıda katılımını sağlayabiliyor musunuz?	Okula gidiş ve dönüş yolunda öğrencilerin herhangi bir ayrımcılık, şiddet veya cinsel taciz görme riskleri var mı? Varsa, bu konuda ne tür tedbirler alıyorsunuz?	Kız ve oğlan öğrenciler ile kadın ve erkek öğretmenler için ayrılan tuvaletlerin sayısı ihtiyaçları karşılıyor mu?

Daha fazla soruya ve kılavuzun tamamına erişmek için: http://ogmprojeler.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/05103659_Toplumsal_Cinsiyet_EYitliYine_DuyarLY_Okul_StandartlarY_KYlavuzu.pdf

Meslek Kartları ve Sıfat Kartları Etkinlikleri

Toplumsal cinsiyet eşitliğini anlamlandırabilmenin yollarından biri eşitsizliğin gündelik hayatta neye karşılık geldiği, hangi alanlarda, nasıl karşımıza çıktığına ilişkin somutlamak olabilir. Bu bağlamda, cinsiyet temelli ayrımcılık üzerine konuşmak, toplumsal cinsiyet rollerinin yaşama sinen kısımlarını irdelemek için toplumun cinsiyetlere yakıştırdığı meslekler ve sıfatları kart etkinliği tercih edilebilir. Mühendis, mimar, polis, hemşire, öğretmen, tornacı, kahvehane işletmecisi gibi çok çeşitli mesleklerden oluşan kartlar karışık bir şekilde gruba dağıtılarak, "Toplumda kadınlara ve erkeklere yakıştırılan meslekler var mı? Bunları tahtaya yazılan kadın ve erkek başlıkları altına sıralayabilir misiniz?" yönergesi verilir. Katılımcılar kararlarını verdikten sonra kartlarda yazan meslekleri kadınlara yakıştırılan ve erkeklere yakıştırılan meslekler şeklinde nasıl ayrıştırıldığına bakılarak, toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantıları kurulur. Benzer bir şekilde katılımcılara üzerinde duygusal, saldırgan, mantıklı, yönetici, şefkatli gibi birçok sıfatın yer aldığı kartları dağıtılarak, "Toplumda kadınlara ve erkeklere yakıştırılan sıfatlar var mı? Bunları tahtaya yazılan kadın ve erkek başlıkları altına sıralayabilir misiniz?" yönergesi verilir. Katılımcılar kararlarını verdikten sonra kartlarda yazan sıfatları kadınlara yakıştırılan ve erkeklere yakıştırılanlar şeklinde nasıl ayrıştırıldığına bakılarak, toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantıları kurulur.

Kızların STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) alanlarında eğitimini teşvik eden proje örnekleri MESS Eğitim Vakfı ve TAPV işbirliğinde yürütülen çalışmalara ek olarak:

Türkiye'nin Mühendis Kızları

(<http://www.turkiyeninmuhendiskizlari.com>)

Bal Arıları Mühendis Oluyor

(<http://www.rmkmarine.com.tr/bal-arilari-muhendis-oluyor-projesi.html>)

Bilim ve Teknolojide Kız Çocuklar

(<https://www.bilimveteknolojidekizcocuklar.com>)

Kız Kardeşler Laboratuvarı

(<http://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/kiz-kardesler-laboratuvari-2>)

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2018). Kadının güçlenmesi strateji belgesi ve eylem planı 2018-2023.

(http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/RySPo+KA-DININ_GUCLENMESI_STRATEJI_BELGESI_VE_EYLEM_PLANI_2018-2023_.pdf)

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2017). (Taslak) Erken ve Zorla Evliliklerle Mücadele Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023). 8 Kasım 2017 tarihli taslak metin.

Bora, A. (2012). Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Der.), Ayrımcılık: Çocuk Boyutlu Yaklaşımlar (s. 175-187).

İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

(http://secbir.org/interaktif/ders_metinleri/kitap/ayrimcilik.PDF)

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (2017). Şiddet bir sınırı aşmaktır. Gençlerin toplumsal cinsiyet ve flört şiddeti algılarına yönelik araştırma raporu.

İstanbul: Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği.

(<http://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2017/07/arastirma-raporu.pdf>)

Engin Demir, C., Kılıç, A. Z., Çalışkan, B., Hanbay Çakır, E., Güney Karaman, N., Şener Özbek, Ü. (2016). Okulların toplumsal cinsiyete duyarlılık açısından değerlendirilmesi. Başlangıç durum değerlendirmesi ve ihtiyaç analizi raporu.

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi yayını.

Eğitim Reformu Girişimi (2008). Eğitimde ve eğitimle toplumsal cinsiyet eşitliği.

(http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_Egitimde-ve-Egitimle-Toplumsal-Cinsiyet-Esitligi-1.pdf)

Eğitim Reformu Girişimi (2018). Eğitim izleme raporu 2017-18.

İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

(http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR_2017_2018_WEB_PDF.22.11.18.pdf)

Genç Hayat Vakfı (2015). Liseli gençler ve akran zorbalığı: İstanbul örneği.

İstanbul: Genç Hayat Yayınları.

(<http://genchayat.org/wp-content/uploads/2015/11/AkranZorbaligiRapor.09.10.15.pdf>)

Global Education Monitoring Report Team (2018). Global education monitoring report gender review 2018: Meeting our commitments to gender equality in education.

Paris: UNESCO.

(<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261593>)

Göregenli, M. (2012). Temel kavramlar: Önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Der.), Ayrımcılık: Çocuk Boyutlu Yaklaşımlar (s. 17-27).

İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

(http://secbir.org/interaktif/ders_metinleri/kitap/ayrimcilik.PDF)

Karan, U. (2012). Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı: Hukuksal çerçeve. K. Çayır ve M. Ayan Ceyhan (Der.), Ayrımcılık: Çocuk Boyutlu Yaklaşımlar (s. 135-146).

İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

(http://secbir.org/interaktif/ders_metinleri/kitap/ayrimcilik.PDF)

Kurtoğlu, A. (2015). Hak temelli izleme ve değerlendirme ve toplumsal cinsiyet ana akımlaştırması.

Ankara: Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği.

([https://www.ceid.info.tr/dosyalar/HAK-TEMME-](https://www.ceid.info.tr/dosyalar/HAK-TEMME-LI-IZLEME-VE-DEĞERLENDİRME-VE-TOPLUMSAL-CİNSİYET-ANA AKIMLAŞTIRMASI.pdf)

[LI-İZLEME-VE-DEĞERLENDİRME-VE-TOPLUMSAL-CİNSİYET-ANA AKIMLAŞTIRMASI.pdf](https://www.ceid.info.tr/dosyalar/HAK-TEMME-LI-IZLEME-VE-DEĞERLENDİRME-VE-TOPLUMSAL-CİNSİYET-ANA AKIMLAŞTIRMASI.pdf))

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Milli eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2017-18.

Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

(https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_organ_egitim_2017_2018.pdf)

Milli Eğitim Bakanlığı (2018). Türkiye'de mesleki ve teknik eğitimin görünümü

(Eğitim analiz ve değerlendirme raporları serisi no: 1).

(http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_-

[No1_Turkiyede_Mesleki_ve_Teknik_Egitimin_Gorunumu.pdf](http://mtegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_11/12134429_-))

Otaran, N., Erdur Baker, Ö., Savaş, G., Tüzemen, E. & Tarman, B. (2016). Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı okul standartları kılavuzu. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi yayını.

(http://ogmprojeler.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/05103659_Toplumsal_Cinsiyet_EYitliYine_Duyarlı_Okul_StandartlarY_KYlavuzu.pdf)

KAYNAKÇA

Polat, E. & Madra, A. (2018). PISA 2015 ve TIMSS 2015 ışığında Türkiye'de cinsiyete dayalı başarı farkı. Eğitim Reformu Girişimi & Aydın Doğan Vakfı.

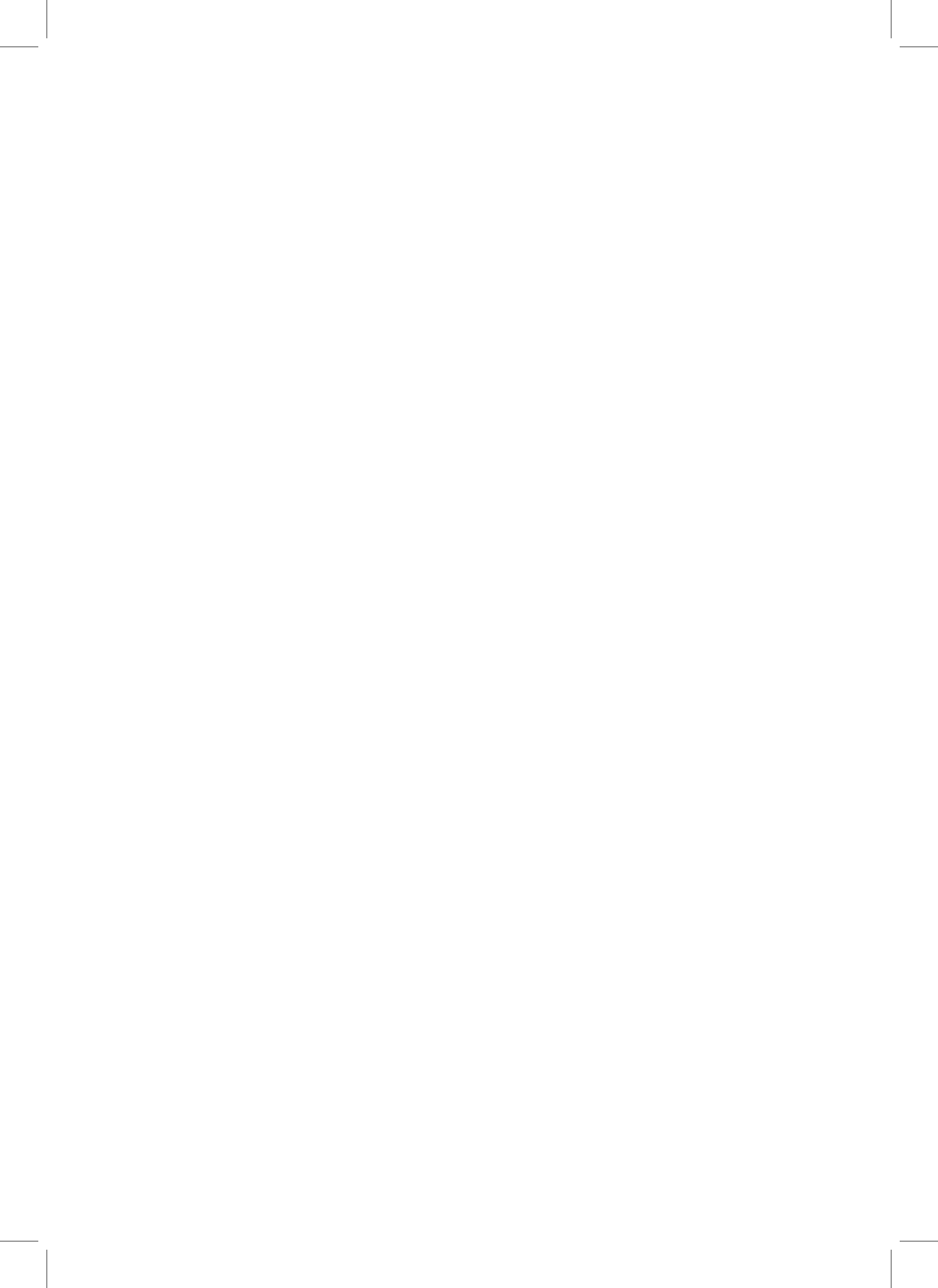
(http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2018/02/PisaTimssBilgiNotuTR.16.02.18.rev1_.pdf)

Taşıtman, A. (2015). Meslek liselerinde toplumsal cinsiyet eşitliği: Ümraniye ve Şişli Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri örneği. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi, Çelikel Eğitim Vakfı & Friedrich-Ebert-Stiftung.

(http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_-Meslek-Liselerinde-Toplumsal-Cinsiyet-Esitlegi.pdf)

Recommendation CM/Rec(2007)17 of the Committee of Ministers to member states on gender equality standards and mechanisms. Council of Europe.

(https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d4aa3)

www.turkey.unfpa.org/tr twitter.com/unfpaturkey
facebook.com/UNFPA.Turkey youtube.com/user/UNFPATurkey

Kültür Mh. Adnan Saygun Cd. Güzel Konutlar Sitesi A Blok D: 3-4 34340 Beşiktaş / İstanbul

T: 0(212) 257 79 41 F: 0(212) 257 79 43

info@tapv.org.tr twitter.com/tap_vakfi
facebook.com/tapvakfi instagram.com/tapvakfi